

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 3 2012 | ÅRGÅNG 16

Bokförlaget THALES

Vilka frågor anser du är de viktigaste inom politisk filosofi?

DET ÄR TRE frågor jag vill nämna som förtjänar mer uppmärksamhet. Den första är vad som ger en stat politisk legitimitet. Man brukar ofta utgå ifrån att staten är en legitim enhet. Men det komplieras av att vi har en internationell rätt som i princip ger legitimitet åt skurkstater. Man kan kanske tycka att en stat har legitimitet om den är ett uttryck för folkviljan. Men det räcker inte riktigt. Det finns svåra frågor t.ex. om rika regioner som lösgör sig och lämnar fattiga regioner åt sitt öde. Det behövs rätt mycket mer filosofiskt tänkande om staters legitimitet och folks suveränitet.

En annan fråga jag tycker vi behöver fundera mer på är den om ägandet och dess roll i det politiska systemet. Tidigare har ägandet framförallt varit nationellt, och det har också diskuterats i nationella termer. Man har frågat sig vem inom nationen som ska äga vad och vilken makt ägaren ska ha. Men idag har vi till stor del ett internationellt ägande som ska hanteras i nationella politiska system. Dessutom uppträder nya frågor om äganderätt. Diskussionen om piratkopiering handlar ytterst om vem som ska äga vad. Det här är grundläggande frågor som jag tycker diskuterats alldeles för litet.

Det tredje som jag vill framhålla är egentligen en hel frågekategori, nämligen frågor om genomförandet av politiska idéer och mål. Politiska filosofer diskuterar oftast det ideala samhället, d.v.s. det samhälle vi bör sträva efter. Men de som vill förändra samhället behöver också veta vad man, givet detta ideal, bör göra idag. Hur stora försämringar kan man acceptera som medel att uppnå framtida förbättringar? Hur hanterar man osäkerhet om effekterna av politiska åtgärder? Politiska diskussioner utanför filosofin handlar ganska sällan om det ideala samhället. Man är ofta mer intresserad av vad man praktiskt kan uppnå. Sådana frågor har för det mesta lämnats utanför den politiska filosofin. Jag tror att filosofisk analys

kan ha viktiga bidrag att göra här. Om man bara diskuterat hur idealsamhället bör se ut riskerar man att bli irrelevant.

Är det någon speciell fråga du tror att det kommer att bli ett ökat intresse kring i framtiden?

EN FRÅGA SOM jag själv skulle vilja se mer uppmärksamhet kring är den om demokratins etos, d.v.s. vad det innebär att ha ett demokratiskt fungerande samhällsklimat. Om man gör det enkelt för sig kan man säga att en stat är demokratisk om den har en demokratisk konstitution. Men det räcker inte. Det ser man tydligt i nyblivna demokratier som ofta har svårt att hitta balansen mellan konsensus och konstruktiv politisk konflikt. I etablerade demokratier däremot brukar de större politiska krafterna ha en god känsla för den balansen. Det finns t.ex. i Sverige en lång tradition att försöka fatta beslut i författningsfrågor med breda majoriteter. Man försöker också nå konsensus i en del andra frågor som t.ex. säkerhetspolitiken. Men det finns också frågor där man kompromissar mindre och i större utsträckning tar konflikter. Detta är en ganska subtil balansgång som är i behov av en inträngande filosofisk belysning.

Finns det några frågor som har uttömts eller avgjorts?

INTE GENOM FILOSOFISK reflektion. Vissa frågor har däremot blivit omoderna och därför politiskt omöjliga. Ett exempel är motsättningen mellan frihet och demokrati. Den dominerande uppfattningen hos det sena 1800-talets liberaler var negativ till demokratin som man uppfattade som frihetsfientlig. Idag finns inte den typen av liberalism utan tvärtom präglas liberalismen av ett starkt stöd för demokratin. Därför finns det inte längre något politiskt underlag eller intresse för att diskutera motsättningen mellan frihet och demokrati. Visst kan det uppstå konflikter mellan det demokratiska beslutsfattandet och den enskildes frihet, men man gör inte längre detta till en stor motsättning mellan två principer.

Vad bestämmer inriktningen på den akademiska debatten inom politisk filosofi?

JAG TROR MAN måste erkänna att inriktningen i väldigt stor utsträckning bestäms av den aktuella samhällsdebatten. De frågor vi diskuterar i politisk filosofi hänger nära ihop med de frågor som diskuteras utanför seminarierummet. Det är i och för sig bra eftersom det medför att det vi gör blir samhällsrelevant. Dock uppstår ofta en fördröjning så att det som diskuteras i seminarierummet motsvarar samhällsdebatter som fördes för flera decennier sedan.

Den politiska filosofin är naturligtvis också kopplad till äldre och mer generella diskussioner i filosofin. Frågor som på ett intressant sätt kan kopplas till moralfilosofin har en tendens att bli framträdande, eftersom vi filosofer är bättre skickade att kunna lämna bidrag här.

Har den allmänna politiska idédebatten följt den akademiska debatten?

JAG TROR ATT den akademiska debatten också har påverkat den allmänna politiska debatten. Men den är endast en av många krafter som påverkar samhällsdebatten. Faktiska händelser spelar väldigt stor roll för vilka diskussioner som förs. Det finns några händelser på 1900-talet som har haft en stark påverkan på hela det intellektuella klimatet, inklusive filosofin. Demokratins genombrott är den allra viktigaste. För hundra år sedan var det en öppen fråga bland filosofer om demokrati var bra eller dåligt. Idag omfattar de allra flesta filosofer den demokratiska konsensusen. Det är oerhört betydelsefullt och har påverkat hela diskussionen kring politisk filosofi på ett radikalt sätt. En annan händelse med stark inverkan är förintelsen. Atombomben har också påverkat inställningen till vår civilisation på ett ganska avgörande sätt. De stora befrielseerörelserna under den senare delen av 1900-talet som antikolonialism och feminism har också spelat stor roll, liksom den ökade medvetenheten om miljöproblemen.

Finns det något problem med att ta ställning i politiska frågor som politisk filosof?

JAG TYCKER ATT politisk filosofi ska kunna bedrivas på två sätt. Dels genom att försöka hålla tillbaka sina egna ställningstaganden och dels med utgångspunkt från ens politiska ställningstaganden. Båda sätten är legitima. När jag undervisar och kommer in på politiskt filosofiska frågor så är det för mig en hederssak att göra det på så sätt att studenterna utifrån det jag säger inte ska kunna lista ut vilken min egen politiska ståndpunkt är. I undervisningssammanhang tycker jag det är väldigt viktigt att göra så. Och jag tror att det är väldigt nyttigt överhuvudtaget som filosof att åtminstone ibland göra det.

Men filosofi handlar till stor del om normativa frågor. Det är legitimt att utforska en moralfilosofisk ståndpunkt genom att utveckla och försvara vissa ställningstaganden som man själv tror på. På samma sätt är det också legitimt att bedriva politisk filosofi utifrån en ståndpunkt som har dagspolitiska implikationer. Båda formerna är legitima och jag tror att vi får en rikare samhällsdebatt om olika politiska riktningar fördjupar sina ställningstaganden med hjälp av politisk filosofi som är sympatisk till den egna ståndpunkten. Man ser oftast konsekvenserna av ståndpunkter bäst om någon ger sig in och försvarar dem mot andra.

Vilka politiska tänkare har influerat dig mest?

FÖRST VILL JAG säga att jag är väldigt skeptisk mot ismer och skolbildningar. Jag tror att vi som filosofer tillsammans åstadkommer bäst resultat om vi försöker hålla oss oberoende och inte söka sanningen hos någon viss filosof. Men om jag ändå ska peka ut någon så vill jag lyfta fram John Stuart Mill. Jag tycker han är inspirerande att läsa då han har ett analytiskt förhållningssätt och en förmåga att plocka sönder politiska idéer på ett sätt som gör att man förstår dem bättre. Han intog också flera ståndpunkter som jag själv delar. Han var en framträdande förespråkare för jämlikhet mellan könen, han stod för en socialistisk ståndpunkt som ligger nära min egen och han var också demokrat. Han betraktade dock inte demokratin

som självändamål, utan enbart som ett medel för att uppnå bra politik. För egen del vill jag se den som båda delar.

Jag vill också nämna Condorcet som man kanske inte läser så mycket idag. Vid en tidpunkt när man ännu inte visste hur demokratin skulle kunna fås att fungera tänkte han förbluffande förutseende tankar om hur en demokrati bör utformas. Han insåg bl.a., vilket många fortfarande inte gör, hur viktigt det är att människor inte bara har att ta ställning till färdigformulerade förslag framtagna av en elit. Istället hävdade han att så många som möjligt skulle delta i den allra första diskussionen av en samhällsfråga innan de färdiga förslagen blivit utmejslade.

Finns det någon skillnad mellan politisk teori och politisk filosofi?

SKILLNADEN LIKNAR DEN mellan vetenskapsteori och vetenskapsfilosofi. Vetenskapsteori kan både vara normativ och deskriptiv medan vetenskapsfilosofi är en normativ verksamhet som bl.a. försöker klargöra vad som är god vetenskap. Politisk teori kan också vara både deskriptiv och normativ medan politisk filosofi väsentligen sysslar med de normativa frågorna.

Finns det någon skillnad mellan den politiska filosofi som bedrivs på filosofiska institutioner och den politiska filosofi som bedrivs på andra institutioner?

DET JAG SER är mest den förväntade och ganska självklara skillnaden att statsvetarna är mycket duktigare än vi på att koppla de politisk-filosofiska frågorna till olika faktiska skeenden i samhällen medan de kanske inte alltid är lika duktiga som vi på att koppla till allmänfilosofiska frågor inom exempelvis etik och kunskapsteori. Det är en viktig styrka för den politiska filosofin att den bedrivs med båda dessa ansatser.

Finns det någon skillnad mellan den politiska filosofi som ni bedriver på KTH och den som bedrivs på andra filosofiska institutioner?

DET BEROR PÅ hur brett man definierar politisk filosofi, men hos oss förs många diskussioner om hur miljöfrågor och inte minst

riskfrågor hanteras i samhället. Det är nog betingat av att vi har en forskningsmiljö där den typen av teknikanknutna filosofiska frågor har en mer naturlig hemvist än på andra håll.

Hur ser du på att publikationer i internationella tidskrifter väger allt tyngre, t.ex. vid tjänstetillsättningar, tilldelning av forskningsmedel, etc.?

JAG TROR INTE på en nationell filosofi. Jag tror på en internationell filosofi. Av detta följer att vi slutgiltigt måste ta oss ur den ca 200-åriga parentesen då man skrev vetenskap på många olika språk och åter göra det självklart att publicera sig på det internationellt accepterade språket. När det gäller politisk filosofi råder det ingen tvekan om att publicering på engelska är det enda sättet att nå den stora internationella publiken. Det betyder inte att det är fel att publicera på andra språk. Det är tvärtom önskvärt för att öka tillgängligheten. Men om man har något nytt och viktigt att komma med måste man utsätta det för hela den samlade internationella expertisens kritiska granskning. Det gör man genom att publicera det på engelska i bra tidskrifter eller andra kvalitetsgranskade medier. Det är en självklar arbetsuppgift för en filosof att publicera sig internationellt. Därför krävs det en mycket stark motivering om man t.ex. vid en tjänstetillsättning vill sätta en person som har lyckats med detta efter någon som inte har gjort det.

Du är själv redaktör för en internationell tidskrift, Theoria. Publicerar ni artiklar i politisk filosofi i den?

JÄ, MEN INTE så mycket då vi får ganska få manuskript inom det området. Jag skulle gärna se att vi fick fler. Vi får också in ganska litet filosofihistoria och logik trots att vi också publicerar inom de områdena. Vi får däremot en hel del språkfilosofi, en högre andel än språkfilosofins andel av filosofin totalt. De artiklarna välkomnar vi också och många är väldigt bra.

Får ni in många manuskript?

JÄ, VI HAR blivit bättre på att ge svar snabbt. Det ryktet sprider sig och då får man fler manuskript. Vi är nu i ett läge där smärtsamt

INTERVJU MED SVEN OVE HANSSON

bra manuskript måste refuseras. Vi refuserar runt 90% och det är betydligt fler än 10% som är bra. Det är tufft just nu.

→

Magnus Jedenheim-Edling